

має предстати перед судом в найкоротший строк. Законодавча обмеженість часу перебування особи під контролем поліції унеможливує здійснення фізичного та психологічного тиску [12].

Очевидним фактом є потреба удосконалення методики розслідування фактів жорстокого поводження з особами на стадії досудового слідства, що вимагає внесення відповідних змін до Кримінально-процесуального кодексу України. З огляду на це, заслуговують на позитивну оцінку новели, передбачені у проєкті КПК України, які стосуються визначення тривалості допиту з диференціацією для повнолітніх та неповнолітніх, передбачення можливої перерви для відпочинку та прийняття їжі особою, яка допитується тощо.

Конкретизація здійснення судового контролю за додержаннями прав людини на стадії досудового слідства стане можливою з введенням спеціального суб'єкту – судового слідчого.

1. Мардох Дж. Боротьба з жорстоким поводженням і безкарністю. Доповідь по Україні. – К., "К.І.С.", 2010. – 108 с. 2. Звіт про стан судочинства в Україні у 2009 році // Державна судова адміністрація України,

2009. 3. Конвенція ООН проти катувань та інших жорстоких, нелюдських або таких, що принижують гідність, видів поводження та покарань // <http://zakon.rada.gov.ua>. 4. Конституція України // Офіційний вісник України від 01.10.2010, № 72/1, стор. 15, ст. 2598. 5. Кримінальний кодекс України // Голос України від 19.06.2001, № 107. 6. Закон України "Про внесення змін до деяких законодавчих актів України (щодо посилення правового захисту громадян та запровадження механізму реалізації конституційних прав громадян на підприємницьку діяльність, особисту недоторканність, безпеку, повагу до гідності, правову допомогу, захист) від 12.01.2005 // Урядовий кур'єр від 16.02.2005, № 29. 7. Закон України "Про внесення змін до Кримінального та Кримінально-процесуального кодексів України щодо гуманізації кримінальної відповідальності" від 15.04.2008 // Відомості Верховної Ради України, 2008, № 24, ст. 236. 8. Закон України "Про внесення змін до Кримінального кодексу України щодо відповідальності за злочини з мотивів расової, національної чи релігійної нетерпимості" від 5.11.2009 // Відомості Верховної Ради України, 2010, № 5, ст. 43. 9. План дій Ради Європи для України на 2008 – 2011 роки // http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=994_929. 10. Інструкція про порядок тримання осіб у спеціально відведених місцях для тимчасового тримання Служби безпеки України від 26.07.2008 // Офіційний вісник України, № 82, 2008. 11. Сванідзе Е. Ефективне розслідування фактів жорстокого поводження. – К., "К.І.С.", 2009. – 144с. 12. Інформація наводиться за результатами стажування автора статті в США за програмою Конгресу США "Відкритий світ" 23.09.-03.10.2010 р.

Надійшла до редколегії 19.10.10

С. Марченко, канд. юрид. наук, доц.

ТЕНДЕНЦІЇ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ЗАКОНОДАВЧОГО РЕГУЛЮВАННЯ ТОВАРНОГО СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОГО ВИРОБНИЦТВА В УКРАЇНІ

Зроблено загальний аналіз розвитку законодавства України в сфері товарного сільськогосподарського виробництва, виділено головні етапи в його нормативно-правовому регулюванні та основні тенденції розвитку, виявлені недоліки та запропоновані можливі шляхи вдосконалення чинного законодавства з питань товарного сільськогосподарського виробництва.

Ключові слова: *товарне сільськогосподарське виробництво, законодавство про товарне сільськогосподарське виробництво, сільськогосподарські товаровиробники, сільськогосподарська продукція, державна аграрна політика України.*

Проведен обший анализ развития законодательства в сфере товарного сельскохозяйственного производства, определены основные этапы в его нормативно-правовом регулировании и основные тенденции, выявлены недостатки и предлагаются возможные пути совершенствования существующего законодательства по вопросам сельскохозяйственного производства.

Ключевые слова: *товарное сельскохозяйственное производство, законодательство о товарном сельскохозяйственном производстве, сельскохозяйственные товаропроизводители, сельскохозяйственная продукция, государственная аграрная политика Украины.*

General analysis of the Ukrainian legislation development in the trade agricultural production sphere has been made; the main stages of its legal regulation and substantial tendencies of its development have been determined; legislation defects have been detected and possible ways of the current trade agricultural production legislation improvement have been suggested.

Key words: *trade agricultural production, trade agricultural production legislation, agricultural producers, agricultural products, Ukrainian state agricultural policy.*

У забезпеченні ефективного розвитку сільського господарства в сучасних умовах реформування земельних та аграрних відносин, інтеграційних процесів важливу роль відіграє аграрне та пов'язані з ним інші галузі національного законодавства.

Окремі питання ефективності аграрного законодавства досліджували в своїх працях Носік В.В., Погрібний О.О., Семчик В.І., Статівка А.М., Титова Н.І., Уркевич В.Ю., Янчук В.З. та інші вчені. Між тим, законодавство України в сфері товарного сільськогосподарського виробництва предметом спеціального дослідження не було.

В зв'язку з цим, залишається актуальним аналіз розвитку законодавства України в сфері товарного сільськогосподарського виробництва, виділення головних етапів в його нормативно-правовому регулюванні та основних тенденцій розвитку, виявлення недоліків та визначення можливих шляхів вдосконалення чинного законодавства з питань товарного сільськогосподарського виробництва.

Із здобуттям Україною незалежності законодавство, що регулює відносини в сфері господарської діяльності в АПК, розвивається досить динамічно. Так, на законодавчому рівні закріплено пріоритетність розвитку сіль-

ського господарства, визначено правове становище сільськогосподарських товаровиробників – колективних сільськогосподарських підприємств, фермерських господарств, сільськогосподарських кооперативів, особистих селянських господарств. Прийнято низку законодавчих актів, які регулюють порядок ведення сільськогосподарського виробництва в окремих галузях тваринництва (законодавство України "Про племінну справу в тваринництві", "Про бджільництво", "Про молоко і молочні продукти" тощо) та рослинництва (законодавство України "Про насіння і садивний матеріал", "Про державне регулювання виробництва та реалізації цукру", "Про виноград та виноградне вино" та ін.), виконання робіт та надання послуг в сфері сільського господарства (законодавство України "Про стимулювання розвитку вітчизняного машинобудування для агропромислового комплексу", "Про сільськогосподарську дорадчу діяльність", "Про систему інженерно-технічного забезпечення агропромислового комплексу України" та ін.).

Правові норми, що регулюють суспільні відносини в сфері товарного сільськогосподарського виробництва,

* В статті використано нормативно-правові акти з офіційного сайту Верховної Ради України (код доступу)

знаходять своє вираження в нормативно-правових актах різного рівня, які мають чітко виражену специфіку, зумовлену особливостями сільськогосподарського виробництва, і складають "одну з підсистем аграрного законодавства, в якій є окремі компактні законодавчі комплекси, об'єднані цільовим призначенням" [1, с. 210].

Становлення національного аграрного законодавства про товарне сільськогосподарське виробництво пройшло ряд етапів, кожен з яких характеризується певними новаціями у правовому регулюванні.

Перший етап (1990-1992 роки) – розпочинається з прийняттям Закону Української РСР "Про пріоритетність соціального розвитку села та агропромислового комплексу в народному господарстві" від 17 жовтня 1990 р., який мав стати правовою основою для забезпечення пріоритетності соціального розвитку села та агропромислового комплексу. В ньому вперше на законодавчому рівні було закріплено основні засади товарного сільськогосподарського виробництва в Україні. Так, агропромисловим товаровиробникам гарантується самостійність у визначенні напряму виробничої діяльності та право повної власності на свою продукцію, їм надається право на добровільне (на договірній основі) прийняття державного замовлення на продукцію чи на вільну торгівлю, крім випадків, передбачених законодавством. Подібні правові норми знайшли своє закріплення в законодавчих актах, якими було визначено правове становище сільськогосподарських товаровиробників – в законах України "Про підприємства в Україні" від 27 березня 1991 р., "Про господарські товариства" від 19 вересня 1991 р., "Про селянське (фермерське) господарство" від 20 грудня 1991 р., "Про колективне сільськогосподарське підприємство" від 14 лютого 1992 р.

В цей період було прийнято Земельний кодекс України, Закони України "Про власність" від 7 лютого 1991 р. та "Про форми власності на землю" від 30 січня 1992 р., якими визначено загальні засади використання землі та майна для ведення господарської діяльності, в тому числі і в сільському господарстві; законодавчо врегульовано порядок ведення підприємницької діяльності (Закон України "Про підприємництво" від 7 лютого 1991 р.) тощо.

Для цього етапу розвитку законодавства характерним є перехід до ринкових умов ведення товарного сільськогосподарського виробництва на основі приватизації землі та цілісних майнових комплексів. На думку М. В. Шульги, саме стан продовольчої безпеки виступав однією з передумов проведення земельної реформи [2, с.28]. Але, як зазначає П. Ф. Кулинич, поряд з позитивними результатами, реформування земельних відносин у сільському господарстві призвело й до негативних наслідків, зокрема до надмірного роздрібнення сільськогосподарського земельного фонду країни, що негативно позначилося як на розвитку сільськогосподарського виробництва, так і на якісному стані ґрунтів [3, с.15-16].

Незважаючи на проголошену незалежність України питання, безпосередньо пов'язані зі здійсненням діяльності в основних галузях сільського господарства – в сфері рослинництва і тваринництва, продовжували регулюватися законодавством УРСР. Сферою підзаконного правового регулювання залишались питання збуту сільськогосподарської продукції, ціноутворення, матеріально-технічного забезпечення тощо.

Принципи функціонування держави на той період виявилися не пристосованими до нових соціально-економічних умов і, врешті-решт, стали суттєвою перешкодою на шляху ринкових перетворень. Нехтуючи закріпленими на рівні законів гарантіями господарської діяльності, підзаконні нормативно-правові акти базувались на застарілих командно-адміністративних принципах.

Започатковане реформування аграрного сектора економіки України об'єктивно супроводжувалось активним законотворчим процесом, спрямованим на правове поле перетворень. Як зазначає В.І. Семчик [4, с.76], у законодавчому плані виникла потреба у прийнятті ряду уніфікованих законів, спрямованих на інтеграцію правового регулювання аграрних відносин з метою побудови цілісної органічної системи внутрішньо комплексних нормативно-правових актів, наділених єдиним правовим змістом.

Другий етап розвитку законодавства в сфері товарного сільськогосподарського виробництва (з 1992 р. до 1999 р.) характеризується прийняттям інтегрованих (уніфікованих) законодавчих актів, які спрямовані на регулювання відносин в основних галузях сільського господарства – рослинництві та тваринництві. За предметом регулювання умовно можна виділити такі групи нормативно-правових актів, що стосуються товарного сільськогосподарського виробництва:

1) в сфері рослинництва: а) законодавство про селекцію, насінництво та розсадництво, основу якого складають Закони України "Про охорону прав на сорти рослин" від 21 квітня 1993 р., "Про насіння" від 15 грудня 1993 р.; б) законодавство про захист сільськогосподарських рослин (Закон України "Про карантин рослин" від 30 червня 1993 р.; Закон України "Про захист рослин" від 14 жовтня 1998 р.); в) законодавство про безпечність та якість сільськогосподарської продукції рослинного походження (Закон України "Про якість та безпеку харчових продуктів і продовольчої сировини" від 23 грудня 1997 р.); г) законодавство про меліорацію земель, захист ґрунтів від вітрової та водної ерозії (Закон України "Про пестициди і агрохімікати" від 2 березня 1995 р.).

2) в сфері тваринництва: а) законодавство про ветеринарну медицину (Закон України "Про ветеринарну медицину" від 25 червня 1992 р.); б) законодавство про розвиток плеємінної справи у тваринництві (Закон України "Про плеємінне тваринництво" від 15 грудня 1993 р.); в) законодавство про безпечність та якість сільськогосподарської продукції тваринного походження (Закон України "Про якість та безпеку харчових продуктів і продовольчої сировини" від 23 грудня 1997 р.).

Третій етап (умовно можна визначити з 1999 р. до 2002 р.) – започатковано прийняття законодавчих актів диференційованого характеру, спрямованих на регулювання відносин, що виникають в конкретній галузі сільськогосподарського виробництва. Зазначена тенденція розвитку законодавства збереглась дотепер.

В цей період почали формуватись такі законодавчі інститути: 1) в рослинництві: а) законодавство про регулювання бурякоцукрового комплексу (Закон України "Про державне регулювання виробництва і реалізації цукру" від 17 червня 1999 р.); б) законодавство про регулювання виробництва олійних культур (Закон України "Про ставки вивізного (експортного) мита на насіння деяких видів олійних культур" від 10 вересня 1999 р.); в) законодавство про розвиток зернового господарства (Закон України "Про зерно та ринок зерна в Україні" від 4 липня 2002 р.); г) законодавство про розвиток садівництва і виноградарства (Закон України "Про виноград та виноградне вино" від 16 червня 2005 р.);

2) в тваринництві: а) законодавство про розвиток бджільництва (Закон України "Про бджільництво" від 22 лютого 2000 р.); б) законодавство про розвиток рибництва (Закони України "Про рибу, інші водні живі ресурси та харчову продукцію з них" від 6 лютого 2003 р., "Про загальнодержавну програму розвитку рибного господарства України на період до 2010 року" від 19 лютого 2004 р.).

Частково врегульовано суспільні відносини в галузі птахівництва, скотарства, вівчарства та конярства. Законодавство про розвиток інших галузей тваринництва знаходиться на стадії формування.

Четвертий етап (з 2002 р. до цього часу) – характеризується, поряд із збереженням диференційованого підходу до правового регулювання сільськогосподарського виробництва, активізацією законотворчого процесу в сфері гармонізації чинного аграрного законодавства до вимог Світової організації торгівлі та Європейського Союзу. Державна аграрна політика України, відповідно до Закону України "Про основні засади державної аграрної політики на період до 2015 року" базується на національних пріоритетах і враховує необхідність інтеграції України до Європейського Союзу та світового економічного простору.

З метою забезпечення виконання в Україні вимог директив Європейського Союзу та гармонізації стандартів і санітарних, екологічних, ветеринарних, фітосанітарних норм з міжнародними та європейськими вимогами на сільськогосподарську продукцію за даний період були прийняті наступні закони України: "Про охорону прав на сорти рослин" від 17 січня 2002 р., "Про карантин рослин" від 3 квітня 2003 р в редакції Закону від 19 січня 2006 р.; "Про внесення змін до Закону України "Про ставки вивізного (експортного) мита на насіння деяких видів олійних культур" від 7 липня 2005 р.; "Про безпечність та якість харчових продуктів" в редакції Закону від 6 вересня 2005 р.; "Про внесення змін до Закону України "Про вивізні (експортне) мито на живу худобу та шкіряну сировину" від 16 листопада 2006 р.; "Про ветеринарну медицину" в редакції Закону від 16 листопада 2006 р. та ін.

Дослідження основних етапів становлення та розвитку законодавства про товарне сільськогосподарське виробництво дозволяють виділити такі його основні тенденції як, уніфікація правового регулювання товарного сільськогосподарського виробництва, диференціація законодавства про товарне сільськогосподарське виробництво, активізація законотворчого процесу в сфері гармонізації та адаптації чинного аграрного законодавства до вимог СОТ та ЄС.

Характерними особливостями нормативно-правових актів, що регулюють товарне сільськогосподарське виробництво, є:

1) *Збереження рекомендаційної нормотворчості*, зумовленої залежністю сільськогосподарського виробництва від природно-кліматичних умов, зональними особливостями ведення сільськогосподарського виробництва та підвищенням виробничим ризиком. Це дозволяє суб'єктам господарювання вільно реалізовувати господарську самостійність та підприємницьку ініціативу. Зокрема, велика кількість нормативних актів розробляється спільно з Українською Академією аграрних наук і містить науково обґрунтовані рекомендації щодо методів і способів господарювання.

2) Законодавство про товарне сільськогосподарське виробництво має *комплексний характер*. Відносини, які виникають в цій сфері господарювання, як правило, не обмежуються лише аграрною сферою економіки. Це знаходить свій прояв у використанні правових норм, які одночасно є джерелами аграрного права та інших галузей права (господарського, цивільного, фінансового, земельного, екологічного тощо);

3) Цільова спрямованість товарного сільськогосподарського виробництва, використання в якості основного засобу виробництва землі та інших природних ресурсів зумовлюють *переважання в нормативно-правових актах публічно-правових методів правового*

регулювання відносин в сільському господарстві. Зокрема, на сучасному етапі значно посилено державний ветеринарний контроль та нагляд, 80 відсотків змін в Законі України "Про ветеринарну медицину" відведено саме цьому питанню. В сфері сільськогосподарського виробництва окремі види господарської діяльності підлягають ліцензуванню. Крім ліцензування господарської діяльності в сільському господарстві застосовуються і інші заходи публічно-правового регулювання (патентування, державна атестація, сертифікація тощо);

4) Враховуючи вищезазначені риси законодавства у сфері товарного сільськогосподарського виробництва, зростає роль *норм процедурного характеру*, які визначають порядок ліцензування певних видів господарської діяльності в сільському господарстві, порядок проведення атестації виробників сільськогосподарської продукції, порядок проходження конкурсного відбору на виконання окремих державних програм та поставки продукції для державних потреб тощо;

5) Регулятивні норми законодавства у сфері товарного сільськогосподарського виробництва, які встановлюють певні права та обов'язки учасників правовідносин, майже не забезпечені *охоронними нормами*, що не сприяє неухильному дотриманню чинного законодавства. Наприклад, недотримання сільськогосподарськими товаровиробниками Плану породного районування бджіл не тягне ніякої відповідальності. Розділи законодавчих актів, присвячені відповідальності за порушення законодавства з питань насінництва та розсадництва (Розділ 7, ст. 35 Закону України "Про насіння і садивний матеріал"), зернового виробництва (Розділ 12, ст. 82 Закону України "Про зерно та ринок зерна"), ветеринарно-санітарного та епізоотичного благополуччя (Розділ 15, ст. 104 Закону України "Про ветеринарну медицину"), безпечності та якості сільськогосподарської продукції (Розділ 10, ст. 59 Закону України "Про безпечність та якість харчових продуктів") мають надто загальний характер, а отже, зможуть мінімально впливати на формування належної правосвідомості у відповідних суб'єктів;

6) Враховуючи особливості сільськогосподарського виробництва як специфічного виробничого процесу, законодавство у сфері господарської діяльності в АПК характеризується наявністю *великої кількості норм технічного характеру*, які стосуються технології вирощування сільськогосподарських культур (удосконалення землекористування, оптимізація структури посівних площ, освоєння науково-обґрунтованих сівозмін, вибір кращих попередників та ін.), виробництва продукції тваринництва, рибного господарства та лісового господарства. Виробництво сільськогосподарської продукції пов'язано з дотриманням норм державних стандартів та технічних умов (ТУ). Невідповідність вітчизняних державних стандартів європейським є однією з основних причин гальмування експорту сільськогосподарської продукції до країн Європейського Союзу. При цьому, переважна більшість державних стандартів та технічних умов приймалась ще за часів Радянського Союзу.

7) Дослідження нормативно-правового регулювання у цій сфері дозволяє констатувати, що регламентація відносин щодо товарного сільськогосподарського виробництва здійснюється сьогодні за допомогою різних за формою законодавчих та підзаконних актів. При цьому, для законодавства про товарне сільськогосподарське виробництво характерним є *відсутність єдиного комплексного нормативно-правового акту*, який би визначав поняття товарного сільськогосподарського виробництва, його зміст, коло об'єктів та суб'єктів правовідносин, що виникають, види товарного сільськогосподарського виробництва та особливості їх ведення.

В сучасних умовах кодифікація аграрного законодавства є однією з тенденцій розвитку та вдосконалення чинного законодавства. Як зазначає Носік В.В. [5, с. 18] в сучасних умовах існує об'єктивна потреба систематизації і кодифікації прийнятих законодавчих та інших нормативно-правових актів з питань сільського господарства та інших галузей агропромислового комплексу, оскільки: чинне аграрне законодавство України має низьку ефективність; прийняті закони та інші законодавчі акти потребують узгодження з Конституцією України; вступ до СОТ зобов'язує узгодити принципи, норми, стандарти у сфері регулювання аграрних відносин з урахуванням вимог щодо адаптації аграрного законодавства до системи Європейського права; велике коло суспільних відносин у сільському господарстві та інших галузях АПК регулюються указами Президента України; правові норми багатьох законів мають декларативний і бланкетний характер і тому не виконуються на практиці; аграрно-правові норми вміщено у загальних законах щодо власності, приватизації, оподаткування тощо; у структурі аграрного законодавства велика кількість відомчих нормативно-правових актів; прийняття Закону України "Про основні засади державної аграрної політики на період до 2015 року" зумовлює необхідність розробки нових підходів до законодавчого забезпечення реалізації такої політики у майбутньому.

Погоджуючись в цілому з думкою про необхідність прийняття кодифікованого акта у формі Аграрного ко-

дексу, окремим розділом якого має регламентуватись товарне сільськогосподарське виробництво, необхідно зазначити, що на сучасному етапі розвитку аграрних відносин доцільним є розробка та прийняття Закону про товарне сільськогосподарське виробництво, який би забезпечував створення правових умов для реалізації суб'єктивного права громадян на ведення товарного сільськогосподарського виробництва, на працю та вибір професії, роду трудової діяльності в сільському господарстві, гарантування безпечності сільськогосподарської продукції, раціональне та ефективне використання земель сільськогосподарського призначення та інших природних ресурсів.

1. Павлович З. А. Проблеми розвитку законодавства про агропромисловий комплекс України / Здислав Антонович Павлович // Аграрне законодавство України : проблеми ефективності / За ред. В. І. Семчика. – К. : Наук. думка, 1998. – С. 197–224. 2. Шульга М. В. Актуальные правовые проблемы земельных отношений в современных условиях / Михаил Васильевич Шульга – Х. : Консум, 1998. – 224 с. 3. Кулинич П. Ф. Консолідація сільськогосподарських земель України : правові питання / П. Ф. Кулинич // Проблеми вдосконалення земельного та аграрного законодавства України: перспективи в XXI ст. : мат. міжн. наук. конф. – Біла Церква, 2006. – С. 15–16. 4. Семчик В. І. Джерела аграрного права / Семчик В. І. // Аграрне право України : підручник / за ред. О. О. Погрібного. – К. : Істина, 2006. – С. 72–86. 5. Носік В. В. Проблеми кодифікації аграрного законодавства України / В. В. Носік // Проблеми вдосконалення земельного та аграрного законодавства України : перспективи в 21 ст. : мат. міжн. наук. конф. – Біла Церква, 2006. – С. 17–19.

Надійшла до редколегії 19.10.10

А. Мусієнко, канд. юрид. наук, асист.

ДЕЯКІ ЕЛЕМЕНТИ КРИМІНАЛІСТИЧНОЇ ХАРАКТЕРИСТИКИ ЗЛОЧИНІВ У СФЕРІ ТРАНСПЛАНТАЦІЇ ОРГАНІВ АБО ТКАНИН ЛЮДИНИ

Статтю присвячено узагальненим результатам дослідження теоретичних і практичних питань деяких елементів криміналістичної характеристики злочинів у сфері трансплантації органів або тканин людини, зокрема особливостям способу їх вчинення.

Ключові слова: криміналістична характеристика; слідова картина; трансплантація; донор; торгівля органами.

Статья посвящена обобщенным результатам исследования теоретических и практических вопросов некоторых элементов криминалистической характеристики преступлений в сфере трансплантации органов или тканей человека, в частности особенностям способа их совершения.

Ключевые слова: криминалистическая характеристика; следовая картина; трансплантация; донор; торговля органами.

The article deals with the generalized results of theoretical and practical matters forensic characteristics of some elements of crimes in the transplantation of organs or tissues, including the features of the method of their execution.

Keywords: criminalistics description; picture sequences; transplantation; donor and trade bodies.

Впровадження в медичну діяльність новітніх технологій, зокрема трансплантації органів або тканин людини, спричинило появу злочинів пов'язаних з цією діяльністю. Викриття та запобігання таким злочинам виключно важливе з огляду на те, що цей вид є одним з найбільш небезпечних, спрямованих проти життя та здоров'я особи. Крім того, практика свідчить про їх високу латентність, що зумовлює підвищений ступінь їх суспільної небезпеки. У зв'язку з цим боротьба з означеними злочинами є одним з пріоритетних напрямів діяльності правоохоронних органів.

Теоретична основа дослідження представлена науковими працями вітчизняних авторів – В.О. Глушкова, С.В. Гринчака, А.В. Іщенко, О.В. Сапронова, Г.В. Чеботарьової, а також російських криміналістів О.А. Кустової, Н.В. Павлової, Т.О. Фабрики, О.С. Якименко. Деякі кримінологічні аспекти торгівлі органами людини знайшли відображення в наукових працях А. Вілкса та В.С. Овчинського.

Не зменшуючи теоретичної значущості праць згаданих науковців, слід констатувати недостатнє вивчення цього питання. На думку автора, дослідження криміналістичних аспектів злочинів у сфері трансплантації органів або тканин людини, зокрема, способів вчинення

злочину, слідової картини та приховування слідів таких злочинів ще потребує належного висвітлення.

Метою цієї статті є узагальнення результатів теоретичних та практичних досліджень деяких елементів криміналістичної характеристики злочинів передбачених ст. 143 КК України, зокрема особливостей способу їх вчинення.

Аналіз соціальних, кримінально-правових і медичних чинників дає підставу для прогнозу високого рівня латентності у сфері трансплантології і значних негативних соціальних наслідків у зв'язку з цим [1, с.5]. Це зумовлює виключно важливість ефективного розкриття, розслідування і запобігання таким злочинам. Тому, з позицій криміналістики, на перший план виступають ознаки способу вчинення злочину, які відбиваються у комплексі різноманітних матеріальних та ідеальних слідів, що дозволяє зорієнтуватись у вчиненому діянні та намітити найоптимальніші методи розкриття.

На думку М.І. Скригонюка, спосіб учинення злочину – це обумовлений суб'єктивними й об'єктивними факторами комплекс дій суб'єкта щодо готування, вчинення і приховування злочину [2, с. 472].

Белкін Р.С. вважає, що спосіб вчинення злочину – це система дій з підготовки, вчинення та приховування зло-

